

Wirtualne zasoby dla realnych użytkowników, czyli o zasobach cyfrowych BG AGH

Karolina Imiołek-Stachura
Agnieszka Podrazik
Marta Urbaniec
Biblioteka Główna AGH

Jeszcze do niedawna pod pojęciem biblioteki rozumiano klasyczną księżnicę gromadzącą zasoby głównie na nośnikach papierowych. Obecnie jednak na świecie i w Polsce dynamicznie rozwijają się biblioteki cyfrowe. Cieszą się one coraz większym zainteresowaniem użytkowników, umożliwiają bowiem zdalne korzystanie z bardzo wielu rodzajów zasobów bibliotek, muzeów i archiwów – w postaci elektronicznej. Biblioteki cyfrowe mają bardzo krótką historię. Prace koncepcyjne dotyczące ich kształtowania trwają od lat 60. XX wieku, jednak początki powstawania tego typu repozytoriów to dopiero lata 90. Obecnie działające na świecie biblioteki cyfrowe mają różnorodne funkcje, zasoby, sposoby organizacji zbiorów i dostępu do nich, a także zróżnicowany zasięg terytorialny. Istnieje wiele inicjatyw międzynarodowych tego rodzaju¹. Dostępność elektronicznych plików z każdego miejsca i o każdej porze wpływa na to, że użytkownik nie odczuwa istnienia jakiegokolwiek bariery w dostępie.

ników w wersji pełnotekstowej. Kolekcje e-książek oferują licznie prenumerowane przez BG AGH serwisy: Academic Research Source eBooks (eBook Academic Collection), EBSCOhost, Emerald Insight, JSTOR, SpringerLink, Wiley Online Library. Łącznie w 2021 roku Biblioteka Główna zaoferowała dostęp do około 93 tys. tytułów elektronicznych książek oraz do 20 tys. tytułów prenumerowanych czasopism elektronicznych.

W 2021 roku został wykupiony dostęp do książek renomowanego zagranicznego wydawnictwa Taylor & Francis. Tematyka obejmuje między innymi chemię, fizykę, informatykę, inżynierię, bioinżynierię, elektronikę, matematykę. Książki można czytać online lub pobrać na własne urządzenie. Kolekcję tę można znaleźć w zakładce **e-źródła i katalogi** na stronie internetowej Biblioteki.

Wychodząc naprzeciw oczekiwaniom pracowników uczelni uruchomiona została możliwość zakupu książek zagranicznych w wersji elektronicznej poprzez platformę GOBI firmy EBSCO. Jest to serwis oferujący około 3 milionów e-booków na ponad 25 platformach wydawców i agregatorów. Książkę można kupić w dostępie dla jednego, dwóch lub trzech użytkowników oraz w wariantach dla nieograniczonej liczby użytkowników. W ciągu maksymalnie dwunastu godzin od momentu zamówienia otrzymujemy na adres mailowy aktywny link do pełnego tekstu dokumentu. Książki te można znaleźć w katalogu komputerowym wykorzystując w wyszukiwaniu fasetę: Lokalizacja – dostęp online. Pracownicy naukowcy mogą zgłosić propozycje zakupu książek naukowych w takiej formie poprzez aktywny formularz na stronie internetowej biblioteki lub bezpośrednio w Oddziale Gromadzenia i Opracowania Zbiorów.

W zasobach biblioteki dostępne są ponadto serwisy, które zawierają książki elektroniczne w języku polskim. Są to:

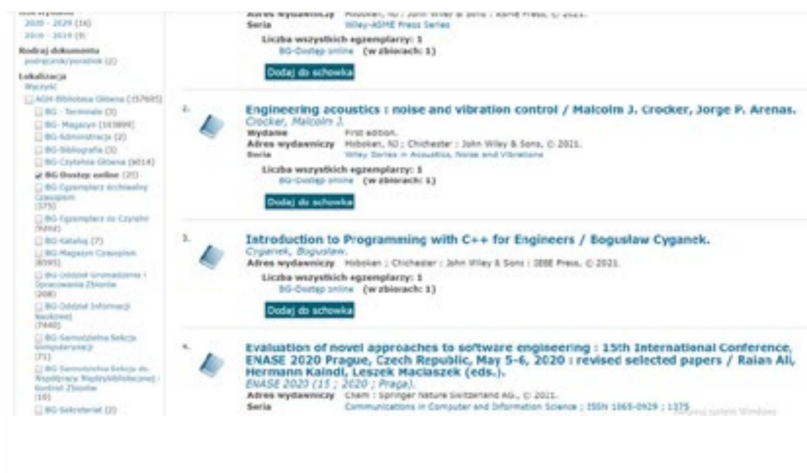
- **IBUK Libra**, część Wydawnictwa Naukowe PWN, istniejąca od 2008 roku. Platforma udostępnia publikacje elektroniczne oraz zasoby edukacyjne z portfolio Grupy PWN oraz kilkuset innych wydawców. Księgozbiór

¹ Głowacka, E. (2011), Jakość bibliotek cyfrowych – aspekty i kryteria oceny – *E-mentor*, 2 (39)

Pracownicy, doktoranci i studenci AGH mają dostęp do licencyjnych e-zasobów z dowolnego miejsca na świecie za pośrednictwem serwera proxy. Nie jest to możliwe dla tych źródeł, których licencje bądź ograniczenia techniczne na to nie pozwalają. Warunkiem korzystania z usługi jest posiadanie aktualnego konta w Bibliotece Głównej.

W zasobach Biblioteki Głównej Akademii Górniczo-Hutniczej znajdują się kolekcje książek elektronicznych, które są dostępne dla użytkow-

Książki w katalogu AGH z lokalizacją Dostęp online

Formularze online w BG AGH

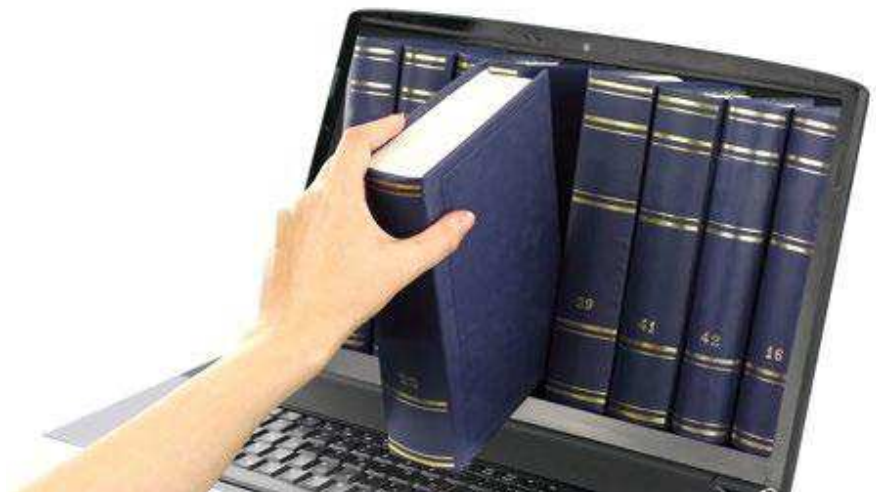
wirtualnej czytelnicy liczy ponad kilkadziesiąt tysięcy publikacji specjalistycznych, naukowych, popularnonaukowych oraz beletrystycznych, wydanych przez najważniejsze polskie oficyny. Wiele z nich to tytuły niedostępne w innych bazach, co sprawia, że oferta IBUK Libra jest unikatowa. Dzięki zaawansowanej technologii i dostępowi online czytelnicy mogą korzystać z serwisu przez całą dobę, z dowolnego miejsca. Platforma umożliwia nie tylko czytanie książek, lecz także zaawansowaną pracę z tekstem.

- **Ebookpoint BIBLIO**, serwis działający na zasadach tradycyjnej biblioteki, przeniesionej do sieci. Jest to multimedialna biblioteka cyfrowa, oparta na nowoczesnej technologii, w której dostępne są książki Wydawnictwa HELION z zakresu informatyki. Biblioteka wykupiła dostęp do 155 książek. Użytkownik ma możliwość prowadzenia własnych bieżących notatek i zapamiętywania ich treści w schowku.

Zgodnie z art. 28.1. Ustawy o prawie autorskim i prawach pokrewnych, biblioteki mają prawo zwielokrotnić utwory znajdujące się we własnych zbiorach w celu uzupełnienia, zachowania lub ochrony tych zbiorów. Mogą również udostępnić zbiory do celów badawczych i poznawczych na terminalach znajdujących się w jednostce. Zastrzeżono jedynie, że zwielokrotnienie zbiorów nie może prowadzić do zwiększenia liczby egzemplarzy udostępnianych użytkownikom. Co to oznacza w praktyce? W bibliotece można na przykład zdigitalizować książkę, a następnie udostępnić czytelnikowi jej kopię cyfrową na dedykowanych do tego celu terminalach komputerowych. Nie można jednak w tym samym czasie udostępnić kopii cyfrowej i wersji papierowej. Biblioteki korzystają z tej możliwości, zwłaszcza w celu ochrony cennych i unikalnych zbiorów. Dzięki digitalizacji czytelnik ma dostęp do kopii cyfrowej, co pozwala na zapoznanie się z treścią, często o wiele szybciej i sprawniej, niż w przypadku wersji papierowej. Nie trzeba oczekiwać na realizację zamówienia, a w większości przypadków dzięki zastosowaniu technologii OCR (optical character

recognition) wersje cyfrowe można swobodnie przeszukiwać. Z drugiej strony papierowy oryginał dzieła pozostaje w magazynie, co chroni go przed uszkodzeniami.

Ostatnie dwa lata pokazują nam jednak, że warto digitalizować nie tylko te najcenniejsze i najstarsze zbiory. Pandemia spowodowała, że w wyniku obustrzeń biblioteka musiała czasowo ograniczyć dostęp do czytelników, a co za tym idzie, niestety również do znajdujących się w nich zbiorów. Wychodząc naprzeciw potrzebom naszych użytkowników, część zbiorów dostępnych w wersji cyfrowej została udostępniona na terminalach komputerowych znajdujących się w holu biblioteki. W ten sposób czytelnicy mogli przeglądać na przykład normy i doktoraty, dostępne na co dzień w Czytelnii Oddziału Zbiorów Specjalnych. Dodatkowo została uruchomiona usługa digitalizacji na życzenie dostępna dla społeczności AGH. Na stronie biblioteki udostępniono formularz pozwalający na zamawianie online skanów publikacji ze zbiorów BG AGH oraz sprowadzonych z bibliotek partnerskich w ramach wypożyczeń międzybibliotecznych. Skany wykonywane są z poszanowaniem obowiązujących przepisów, a następnie przesyłane bezpośrednio do czytelnika. Przykładamy wielką wagę do sprawniej realizacji zamówień,

fol. Adobe Stock

foto: P. Nowaczyk

Skanowanie dokumentu na urządzeniu Bookeye4

większość z nich realizowana jest już w dniu ich złożenia. Zachęcamy do korzystania! W 2011 roku dyrektor BG AGH powołał zespół ds. digitalizacji księgozbioru wieloegzemplarowego. Projekt był związany z rozbudową Biblioteki Głównej i pomysłem utworzenia Strefy Wolnego Dostępu (SWD). Zakładał digitalizację księgozbioru SWD i udostępnianie wersji cyfrowych w przypadku wypożyczenia wszystkich dostępnych egzemplarzy. Kopia cyfrowa miała być udostępniana zamiennie z egzemplarzem czytelnianym przeznaczonym do korzystania na miejscu. W ramach projektu wyznaczono do digitalizacji ponad 3300 tytułów. Etap skanowania został zakończony. Trwają prace związane z obróbką cyfrową oraz przygotowaniem użytkowych plików w formacie PDF pozwalających na przeszukiwanie tekstu i nawigowanie za pomocą dodanych zakładek. Część tytułów została udostępniona na terminalach w Czytelni Głównej i Czytelni Oddziału Zbiorów Specjalnych. Kolejny projekt to digitalizacja zbiorów specjalnych. W przypadku tych zasobów prace mają na celu zachowanie i ochronę materiałów bibliotecznych dostępnych w pojedynczych egzemplarzach, często stanowiących jedyną dostępną wersję papierową w bibliotece. Obecnie skanowana jest kolekcja rozpraw doktorskich obronionych w Akademii Górniczo-Hutniczej i gromadzonych w Bibliotece Głównej od 1928 roku. Pełna kolekcja obejmuje blisko 6 tysięcy wolumenów. Rozprawy, które od 2008 roku gromadzone były zarówno na nośniku papierowym jak i elektronicznym (na CD), zostały w okresie pandemii przystosowane do udostępnienia na terminalach komputerowych. Wymagało to wielu zabiegów ze strony biblio-

tekarzy, ze względu na rozmaite formy plików tak samych rozpraw jak i dokumentów towarzyszących. Starsze pozycje są sukcesywnie digitalizowane i dostosowywane do udostępnienia dla czytelnika w postaci cyfrowej. Jeżeli udaje się pozyskać zgodę autora na udostępnienie rozprawy w sieci rozległej, wersja cyfrowa rozprawy jest dostępna także z poziomu katalogu komputerowego zbiorów AGH, w tych przypadkach można korzystać z pełnego tekstu dokumentu z dowolnego miejsca na świecie. Projekt zakłada docelowo udostępnianie wszystkich rozpraw doktorskich w formie cyfrowej, a papierowe oryginały będą przechowywane jako egzemplarze archiwalne. Podobnie sprawa wygląda w przypadku archiwalnej kolekcji polskich i zagranicznych norm, która liczy blisko 100 tysięcy pozycji. Jest to jedyny tak kompletny zbiór dokumentów normalizacyjnych w południowej Polsce. Biblioteka Główna AGH posiada w swoich zbiorach na przykład unikalne przedwojenne Polskie Normy, które niejednokrotnie stanowią jedyny zachowany oryginalny egzemplarz w Polsce. Digitalizacja całej kolekcji pozwoli nie tylko na ochronę zbioru, ale również ułatwi korzystanie z zasobu historycznego czytelnikom, którzy na przestrzeni ostatniej dekady zdążyli się przyzwyczaić do takiej formy udostępniania kompletu bieżących norm otrzymywanych z PKN w ramach dwustronnej współpracy. Zapoczątkowano prace koncepcyjne nad stopniową digitalizacją zbioru norm. W okresie pandemii rozpoczęto prace inwentaryzacyjne, które nie tylko uporządkują zbiór (ze względu na popularność niektórych norm w ubiegłych latach, w zbiorach jest nawet kilkanaście egzemplarzy tych samych pozycji), ale przede wszystkim pozwolą wyłonić precyzyjnie zasób, który zostanie przeznaczony do digitalizacji. Ze względu na liczebność kolekcji prace te zajmą kolejne lata, pozwoli to jednak w przyszłości na pełną ochronę cennego zasobu na nośniku papierowym. Zdigitalizowane zbiory specjalne można przeglądać na terminalach w Czytelni Norm, Patentów i Zbiorów Kartograficznych bez konieczności zamawiania materiałów i oczekiwania na realizację zamówienia, pliki cyfrowe dodatkowo pozwalają na swobodne przeszukiwanie tekstów, co bez wątplenia przyspiesza pracę z często licznymi dokumentami wykorzystywanymi przez użytkowników. Kolekcje norm zagranicznych czy to ASTM czy DIN, jak i normy pozyskiwane głównie drogą kupna z innych komitetów normalizacyjnych co do zasady gromadzone są od dłuższego już czasu tylko i wyłącznie w postaci elektronicznej i udostępniane na miejscu w czytelni. Z racji ochrony prawnej norm i ograniczeń licencyjnych nie ma niestety możliwości udostępnienia kolekcji norm w sieci AGH. Biblioteka Główna bierze również udział w realizacji projektu „Akademia Dostępności – wzmoc-

nienie potencjału AGH w zakresie wsparcia osób z niepełnosprawnościami”. Jest to projekt współfinansowany przez Unię Europejską w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego, Program Operacyjny Wiedza Edukacja Rozwój, Oś Priorytetowa III. Szkolnictwo wyższe dla gospodarki i rozwoju, Działanie 3.5 Kompleksowe programy szkół wyższych. Do zadań biblioteki należy digitalizacja książek na potrzeby osób z niepełnosprawnościami uniemożliwiającymi korzystanie z książek w sposób tradycyjny. W ramach projektu pracownicy Biblioteki Głównej skanują książki, których adaptacji podjęli się specjaliści z Wrocławia ze Stowarzyszenia „Twoje nowe możliwości”.

Na tym nasza praca się nie kończy, uczymy się również zasad i procesu adaptacji książek, aby po zakończeniu udziału w projekcie móc wspólnie z BON-em AGH przystosowywać materiały dydaktyczne do potrzeb osób z niepełnosprawnościami należących do naszej społeczności. Dzięki udziałowi w tym projekcie Biblioteka Główna została wyposażona w wysokiej klasy skaner dziełowy Bookeye 4, posiadający zintegrowane oświetlenie, które nie emituje promieniowania podczerwonego ani ultrafioletowego szkodliwego dla digitalizo-

wanych materiałów. Skaner posiada stół, który można ustawić w pozycji płaskiej lub w niepełnym rozwarciu, co umożliwia skanowanie książek klejonych, starodruków lub ciasno oprawionych dzieł bez obawy uszkodzenia grzbietu czy oprawy.

Za autorkami artykułu *Gromadzenie i zarządzanie zbiorami w bibliotece akademickiej* „nowe technologie to szansa na uczynienie z biblioteki akademickiej jedynej w swoim rodzaju miejsca do zdobywania wiedzy i źródła dokumentów do prowadzonych badań naukowych. Dotychczasowe budowanie księgozbioru biblioteki trwało latami i w dużym stopniu kształtowane było według kryteriów stanowionych przez bibliotekarzy. Z uwagi na rozwój nauki, wymogi nowoczesnej dydaktyki oraz użytkowników dobrze obeznanych z nowymi urządzeniami, takimi jak komputer, smartfon, tablet, niezwykle ważne staje się zarządzanie zbiorami, przemyślane gromadzenie i udostępnianie zasobów i e-zasobów. Nowa rzeczywistość stawia przed biblioteką wymóg budowy spójnego księgozbioru hybrydowego, to jest takiego, na który składają się wszystkie typy dokumentów, niezależnie od nośnika, na jakim się znajdują i spójnej aktywnej informacji o jego zawartości”.

¹ Potocka, A., Kowalczyk, A. (2019). Gromadzenie i zarządzanie zbiorami w bibliotece akademickiej. Z doświadczeń Biblioteki Głównej Politechniki Warszawskiej. *Acta Universitatis Lodzianensis. Folia Librorum*, 2 (29), 31-41. <https://doi.org/10.18778/0860-7435.29.02>

Bibliografia Publikacji Pracowników AGH w kierunku bazy wiedzy

Maria Garczyńska
Biblioteka Główna AGH

Obecnie w bazie (BPP AGH) opisy publikacji wzbogacane są o elementy bibliometryczne, służące nie tylko ocenie indywidualnej działalności autorów, ale również całej uczelni (czy to w procesach związanych z Inicjatywą Doskonałości – Uczelnia Badawcza (IDUB), czy też rankingach, ewaluacji uczelni itd.). Takie zadania nowej bazy pociągają za sobą konieczność dodawania do opisów publikacji ciągle nowych mierników analiz różnego typu, pozwalających na dokonywanie porównań czy określanie stanu realizacji założonych celów. Prosty opis bibliograficzny, z pierwszych lat rejestracji publikacji, dawno odszedł do lamusa, zastąpiony przez rozbudowaną informację o publikacji i udziale autora w jej powstaniu.

Do części opisów bibliograficznych dołączono pełne teksty (obecnie dotyczy to opisów patentowych), zaś do pozostałych, dostępnych ogólnie lub poprzez licencjonowane bazy danych, dołączane są adresy aktywnych linków.

Biblioteka Główna dokumentuje działalność publikacyjną pracowników uczelni od bardzo dawna. W początkowym okresie publikacje były rejestrowane w formie tradycyjnej, a ich opisy prezentowane w drukowanych cyklicznie wykazach pod nazwą „Bibliografia Publikacji Pracowników AGH” (pierwszy tom obejmujący publikacje pracowników uczelni od początku jej istnienia pojawił się w 1959 roku). Seria ta, wraz z powiększaniem się liczby publikacji od 1986 roku wydawana corocznie, nie znajdowała zbyt wielu odbiorców, trudno jest nawet mówić o wielkim zaangażowaniu autorów w rejestrację własnych tekstów. Dopiero przekształcenie wykazów w bazę danych, widoczną dla wszystkich, z każdego miejsca na świecie, pociągnęło za sobą wzrost zainteresowania jej treściami. Z czasem, kiedy dane gromadzone w bazie zaczęły być wykorzystywane do różnych celów kadrowych i administracyjnych (między innymi oceny okresowej pracowników, rankingów, ewaluacji), stała się ona niezbędnym narzędziem służącym do wspierania procesów okołopublikacyjnych AGH.